

УДК 338.439:637.5 (477.85)

Збарський В.К.*доктор економічних наук, професор,
професор кафедри маркетингу та міжнародної торгівлі
Національного університету біоресурсів
і природокористування України***Збарська А.В.***кандидат економічних наук,
заступник декана факультету аграрного менеджменту
Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ВИРОБНИЦТВА ЯЛОВИЧИНИ У ГОСПОДАРСТВАХ ЗАПОРІЖЖЯ

Обґрунтовується необхідне виробництво яловичини для задоволення фізіологічних потреб населення Запоріжжя. Із цією метою всім категоріям господарств області необхідно виробляти 35,8 тис. т яловичини. Тобто дефіцит виробництва цього продукту становить 24,7 тис. т, який заповнюється в основному іншими видами м'яса та імпортною яловичиною. Визначено ключові проблемами розвитку м'ясного скотарства у господарствах Запорізької області на сучасному етапі

Ключові слова: раціональна та фізіологічна норма споживання яловичини, продовольча безпека, розвиток, стратегія, попит і пропозиція на яловичину, ефективність, пріоритет, диспропорції.

Збарский В.К., Збарская А.В. СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОИЗВОДСТВА ГОВЯДИНЫ В ХОЗЯЙСТВАХ ЗАПОРОЖЬЯ

Обосновывается необходимое производство говядины для удовлетворения физиологических потребностей населения Запорожья. С этой целью всем категориям хозяйств области необходимо произвести 35,8 тыс. т говядины. Таким образом, дефицит производства этого продукта составит 24,7 тыс. т, который восполняется в основном иными видами мяса и импортной говядиной. Определены ключевые проблемы развития мясного скотоводства в хозяйствах Запорожской области на современном этапе.

Ключевые слова: рациональная и физиологическая норма потребления говядины, продовольственная безопасность, развитие, стратегия, спрос и предложение на говядину, эффективность, приоритет, диспропорции.

Zbarsky V.K, Zbarska A.V. MODERN CONDITION AND PROBLEMS OF BEEF PRODUCTION IN FARMS OF ZAPOROZHYYA

The necessary production of beef for satisfying the physiological needs of the population of Zaporozhye is justified; for this purpose, 35.8 thousand tons of beef are needed for all categories of farms in the region. Thus, the deficit of production of this commodity will be 24.7 thousand tons, which is replenished mainly by other types of meat and imported beef. Key problems of the development of beef cattle breeding in the farms of the Zaporozhye region at the present stage are determined.

Keywords: rational and physiological norms of beef consumption, food security, development, strategy, supply and demand for beef, efficiency, priority, disproportion.

Постановка проблеми. Подальший розвиток м'ясного підкомплексу країни залежить від вирішення проблем, пов'язаних зі збільшенням виробництва м'яса великої рогатої худоби, підвищення його еколого-економічної ефективності в умовах окремих регіонів тощо. Унаслідок довготривалої кризи галузь м'ясного скотарства, яка активно розвивалася в Україні з 1980 р. до середини 90-х років ХХ століття, перебуває в депресивному стані [16].

Найбільшим у світі виробником і споживачем яловичини є США, хоча останніми роками споживання цього продукту на душу населення у країні зменшується. У піковому 1976 р. середній американець спожив 41,5 кг яловичини. У 2013 р. цей показник зменшився на 40% (до 24,5 кг). Натомість удвічі збільшилось споживання курятини через те, що вона дешевша і вважається кориснішою для серцево-судинної системи [15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання відродження цієї галузі досліджено в працях відомих вітчизняних учених: М. Зубця, М. Гладія, І. Гузева, П. Березівського, А. Геті, М. Лячука, І. Кириленко, Ю. Лузана, Ю. Лупенка, В. Месель-Веселяка, С. Нестеренко, С. Рубана та інших. Вони є розробниками проекту «Відроджене скотарство», акцент у якому зроблено на розвитку його молочного напрямку. Особливістю нашого підходу є зосередженість лише на вирішенні проблем стратегії розвитку галузі м'ясного скотарства із залученням

інвестицій аграрного бізнесу на засадах державно-приватного партнерства.

Мета статті полягає у визначенні та обґрунтуванні стратегічних напрямів та проблем розвитку м'ясного скотарства в регіоні. Для вирішення завдань застосовувалися різні **методи дослідження:** абстрактно-логічний, монографічний, статистико-економічний, розрахунково-конструктивний, балансовий, графічний тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно із рекомендованими нормами споживання продуктів харчування, для підтримання нормальної життєдіяльності населення (Постанова КМУ № 656 від 14.04.2000 р.) на одну особу у працездатному віці необхідно не менше 14 кг яловичини та телятини на рік. Фактичні ж дані невтішні. У 2014 р. кожен українець спожив лише 9,4 кг яловичини. Погіршилася й ситуація з виробництвом яловичини в господарствах усіх категорій Запорізької області, внаслідок чого споживання цього продукту залишається менше від рекомендованої норми (рис. 1).

Якщо в 1990 р. виробництво м'яса в регіоні задовольняло споживання, то останніми роками регіон став дотаційним. Наприклад, у 2016 р. виробництво м'яса у розрахунку на одну особу Запорізької області становило 33 кг, тоді як спожито – 51 кг. Причому споживання яловичини і телятини у регіоні за досліджуваний період скоротилося більше ніж утричі; споживання свинини також має тенденцію до скорочення.

У м'ясоному балансі споживання населення Запорізької області 44,3% займає м'ясо птиці (табл. 1).

Ключовими проблемами розвитку м'ясного скотарства у господарствах Запорізької області на сучасному етапі є такі.

1) *структурні диспропорції*. Близько 80% поголів'я великої рогатої худоби (далі – ВРХ) сконцентровано в господарствах населення. До того ж майже половина сільськогосподарських підприємств Запорізької області не утримують поголів'я ВРХ (табл. 2).

Як видно із даних табл. 2, у господарств населення Василівського, Михайлівського, Пологівського, Ямпільського районів практично сконцентровано все поголів'я великої рогатої худоби.

Саме населення, а не спеціалізовані тваринницькі ферми, є основними постачальниками м'яса великої

рогатої худоби на регіональному та місцевих ринках. За період 1990–2017 рр. поголів'я ВРХ в Запорізькій області в усіх категоріях господарств скоротилося більше ніж у 10 разів, а корів – у 6,6 разів. До речі, чисельність ВРХ, зокрема корів у 1915 р. в регіоні була втричі вищою, ніж на початок 2018 р. [18, с. 32].

Різде скорочення поголів'я ВРХ і корів відбулося за рахунок сільськогосподарських підприємств. Якщо у 1995 р. із 757 тис. голів ВРХ у сільськогосподарських підприємствах утримувалося 670,3 тис. голів, або 88,5%, зокрема 78,3% корів, то на 1 січня 2018 р. 20,1% (20,2 тис. голів) і 12,7% (7,0 тис. голів) відповідно.

Таким чином, значна роль господарств населення в цьому сегменті регіону зумовлена порівняно низькою активністю сільськогосподарських підприємств,

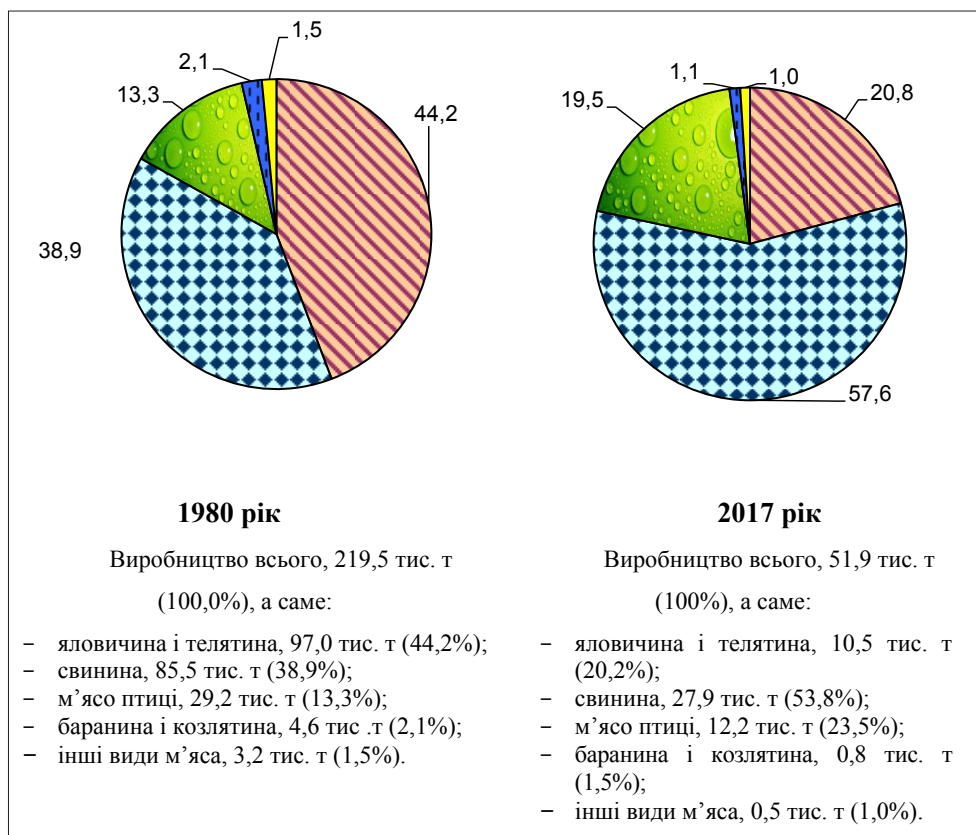

Рис. 1. Виробництва м'яса за видами в усіх категоріях господарств Запорізької області (у живій вазі; відсотків)

Таблиця 1
Споживання основних видів м'яса населенням Запорізької області (на одну особу на рік, кг)

Вид м'яса	Норма		Фактично спожито			2016 у % до	
	раціональна ¹	фізіологічна ²	1990	2000	2016	раціональн.	фізіолог.
Виробництво м'яса	х	х	94,6	37,9	33,0	х	х
Споживання, всього	83,0	61,5	68,0	37,8	51,0	61,4	82,9
яловичина і телятина	30,0	20,3	22,6	6,4	9,2	30,7	45,3
свинина	25,0	15,0	20,1	13,7	18,0	72,0	120,0
птиця	19,0	15,0	17,7	16,9	22,6	136,8	150,7
баранина і козлятина	6,5	7,5	5,2	0,7	1,0	15,4	13,3
інші види	2,5	3,7	2,4	0,1	0,2	8,0	5,4

¹ Затверджені Постановою КМУ № 656 від 14.04.2000 р.;

² За термінологією МОЗ України «Орієнтований набір основних видів продовольчої сировини і харчових продуктів для забезпечення у середньому на душу населення на 2005–2015 рр.».

Джерело: дані Держстату України і власні розрахунки;

Таблиця 2

Поголів'я великої рогатої худоби у всіх категоріях господарств Запорізької області та частка в ньому господарств населення (на кінець року)

	Усі категорії господарств, голів				Частка господарств населення, %			
	1990	2000	2010	2017	1990	2000	2010	2017
Усього	1082725	296795	109300	100308	11,4	35,9	69,7	79,9
Василівський	58703	10406	2827	2795	11,2	47,8	95,3	97,7
Вільнянський	60459	17034	3657	3708	13,6	37,1	84,2	90,5
Запорізький	61773	17320	3323	4165	10,8	31,1	82,9	77,4
Михайлівський	51549	9016	4626	5017	14,3	55,1	90,5	99,4
Новомиколаївський	39695	10887	3022	2477	12,1	33,9	83,4	94,4
Орхівський	63007	12301	5046	5613	18,2	82,1	93,3	93,4
Пологівський	58234	13832	4612	4442	9,8	34,0	85,0	99,4
Приазовський	73755	23510	8557	8286	13,4	34,7	87,1	94,4
Приморський	59601	18606	6866	7170	12,6	39,0	83,2	82,9
Токмацький	56344	14468	5171	5508	12,8	43,9	86,5	85,6
Якимівський	48617	13380	4646	5087	12,3	33,5	100,0	99,5

Джерело: розрахунок на підставі даних: Тваринництво по містах та районах Запорізької області

Таблиця 3

Виробництво яловичини і телятини на одну голову ВРХ, що була на початок року в усіх категоріях господарств (забійна вага, кг)

Область, район	Рік							2016 у % до	
	1990	2000	2010	2011	2012	2015	2016	1990	2000
Україна, всього	79	71	89	89	88	92	94	119,0	132,4
за зонами:									
Полісся, в середньому	77	62	80	85	82	85	85	110,4	137,1
Житомирська обл.	78	55	77	78	84	85	75	96,2	136,4
Лісостеп, в середньому	83	70	83	72	84	92	92	110,8	131,4
Полтавська обл.	76	60	55	59	71	78	85	111,8	141,7
Черкаська обл.	94	69	89	85	76	82	92	97,9	104,5
Степ, у середньому	72	88	96	91	89	93	94	130,6	106,8
Кіровоградська	76	83	126	115	107	111	121	159,2	145,8
Запорізька обл.	70	80	101	102	92	88	91	130,0	113,8
Карпати, в середньому	81	87	109	115	117	117	117	144,4	134,5
Закарпатська обл.	79	104	116	118	120	118	111	140,5	106,7

Джерело: розраховано на підставі даних: Тваринництво України, 2017. Київ: Держстат України, 2015. 211 с.

а також попитом серед населення на натуральну продукцію.

Великі виробництва, які зайняті в галузях свиначарства та виробництва яловичини, інтегровані в систему переробних підприємств, для яких реалізація свинини та яловичини у свіжому вигляді є недоцільною. У разі посилення позицій товарних господарств у галузі представники дрібнотоварного сектора аграрного підприємництва не матимуть змоги скласти їм реальної конкуренції.

2) порівняно низька м'ясна продуктивність великої рогатої худоби. У 2016 р. середня маса яловичини з однієї туші забитої худоби в усіх категоріях господарств Запорізької області становила 91 кг, тоді як по Україні цей показник становив 94 кг, а у Кіровоградській області – 121 кг (табл. 3).

3) відсутність у регіоні цілеспрямованої політики нарощування стада високопродуктивних спеціалізованих м'ясних порід. У результаті на забій іде поголів'я надремонтного молодняка та вибракуване поголів'я дорослої худоби молочних і молочном'ясних порід.

Девальвація гривні й скорочення державної підтримки села змусили запорізьких фермерів і селян вирізувати поголів'я ВРХ. На початок 2018 р. Головне управління статистики у Запорізькій області зафіксувало суттєве скорочення великої рогатої

худоби. Так, станом на 1 січня поголів'я ВРХ у Запорізькій області становило 100,3 тис. голів, що на 7,4% менше, ніж в аналогічну дату 2017 р. Ці процеси ускладнюються тим, що держава допускала некеровану ліберизацію внутрішнього ринку для іноземних постачальників м'яса і м'ясопродуктів. Дешевий європейський продовольчий імпорт останніми роками активно витісняв місцевих виробників, хоча українські сільськогосподарські товаровиробники цілком могли конкурувати за якістю.

Надзвичайною проблемою для села була і залишається державна підтримка тваринницької галузі. Якщо в кращі роки рівень дотацій, які направлялися державою на підтримку села, складав декілька мільярдів гривень (або близько 300 млн. євро), то, наприклад, аналогічний показник у Євросоюзі досягав 48–49 млрд. євро. У 2015 р. Кабінет Міністрів України відмовився продовжити законопроект, який регулює політику в частині бюджетних дотацій м'ясо-молочного виробництва. Це означає, що виробники м'яса і молока втратили будь-яку державну підтримку взагалі. Вартість імпорту в аграрному виробництві – корми, добавки, паліне, техніка і обладнання – для малого і середнього агробізнесу є «не підйомною». Тобто уже сьогодні торгівля багатьма продуктами тваринництва ведеться у збитки виробникам. Причому компенсувати втрати

аграріїв на внутрішньому ринку за рахунок експорту на європейський ринок неможливо, враховуючи перевиробництво цієї продукції в самому Євросоюзі. Повальне скорочення поголів'я худоби може призвести до дефіциту продовольства власного виробництва, тоді наступить час, коли Україна буде звертатися до Євросоюзу і США уже за гуманітарною допомогою у прямому розумінні слова.

Унаслідок цього в регіоні спостерігаються різкі зміни у структурі виробництва м'яса у всіх категоріях господарств, причому далеко не на користь яловичини (табл. 4).

Аналіз роботи тваринництва господарств регіону у 2016–2017 рр. свідчить, що скорочення чисельності ВРХ у всіх категоріях господарств, порівняно з 2000 р. на 196,5 тис. голів, призвело до зменшення обсягів виробництва м'яса у забійній вазі на 22,4 тис. т, зокрема яловичини і телятини на 18,9 тис. т, що призвело до негативного м'ясного балансу (див. табл. 1).

4) відсутність міцної кормової бази, здатної забезпечити повну реалізацію генетичного потенціалу худоби. Унаслідок незадовільної організації відгодівлі середня жива вага однієї голови худоби, реалізованої на забій, в усіх категоріях господарств Запорізької області у 2017 р. становила 412 кг проти 419 в цілому по Україні [18].

Якщо проаналізувати баланс зерна Запорізької області під час виробництва 2,5 млн. т, 190 тис. тонн якого витрачають на насіння, 250 на споживання і хоча б 630 тис. тонн фуражу необхідно для потреб тваринництва. Отже, застереження горе-політиків і реформаторів про перевиробництво зерна в регіоні дуже непрофесійне. Худобу ще з часів СРСР щорічно не забезпечують концентрованими (енергетичними)

кормами, тому наші намагання досягти рівня продуктивності всіх видів тварин, який мають високопродуктивні країни, базувались на заклинах та ентузіазмі, а не на твердій науковій основі. Для країн із розвиненим м'ясним скотарством характерною особливістю є наявність великих площ природних пасовищ. Так, у Південній Америці частка пасовищ становить 74–91%, Центральної Америки – 65,9%, Північній – 34,7%, Австралії – 95%, Новій Зеландії – 96,9%. У європейських країнах (Франція, Італія, Англія, Німеччина) – 40–42% площ сільськогосподарських угідь. Країни з розвиненим м'ясним скотарством використовують також сіяні пасовища однорічних та багаторічних трав. Історично склалися так, що зі збільшенням населення Запорізької області й розвитком міст паливно-промислового комплексу інтенсивно розорювались степи, потім розпочалась боротьба з травопіллям та будівництво каскадів електростанцій на основних водних артеріях України і тенденція до осушення й використання заплавних земель для інтенсивного розвитку овочівництва. Як наслідок, регіон мінімально забезпечений луками та пасовищами (9,9% у структурі сільськогосподарських угідь, проти 12,2% в середньому по Україні), окрім того, площі сіяних кормових культур у структурі посівних площ усіх категорій господарств регіону скоротилися майже у десять разів (з 36,6% у 1990 р. до 3,4% у 2016 р.).

5) збитковість виробництва м'яса великої рогатої худоби в сільськогосподарських підприємствах Запорізької області, яка протягом 1995–2016 рр. коливається від 18,2% до 45% (табл. 5).

6) недостатній рівень державної підтримки розвитку м'ясного скотарства.

Таблиця 4

Динаміка структури виробництва м'яса у всіх категоріях господарств Запорізької області (у забійній вазі)

Рік	М'ясо всіх видів, тис. т	а саме:							
		яловичина і телятина		свинина		м'ясо птиці		інші види	
		тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%	тис. т	%
1980	149,2	58,3	39,1	64,4	43,2	22,9	15,3	3,6	2,4
1990	198,2	77,3	39,0	84,7	42,7	32,2	16,2	4,0	2,1
1995	99,2	44,2	44,6	41,6	41,9	9,9	10,0	3,5	3,5
2000	74,3	29,4	39,6	34,9	47,0	8,5	11,4	1,5	2,0
2005	51,9	19,8	38,1	19,7	38,0	10,5	20,2	1,9	3,6
2010	56,9	11,5	20,2	34,4	60,4	10,1	18,8	0,9	0,6
2011	62,7	11,2	17,9	41,0	65,4	9,6	15,3	0,9	1,4
2012	61,5	9,9	16,1	39,9	64,9	10,8	17,7	0,9	3,7
2013	62,2	10,1	16,2	37,6	60,5	13,5	21,7	1,0	1,6
2014	64,3	10,5	16,3	39,0	60,7	13,8	21,5	1,0	1,5
2015	61,3	9,5	15,5	37,4	61,0	13,3	21,7	1,1	1,8
2016	57,1	9,6	16,8	33,9	59,4	12,5	21,9	1,1	1,9
2017	51,9	10,5	20,2	27,9	53,8	12,2	23,5	1,3	2,5

Джерело: розраховано на підставі даних: Тваринництво Запорізької області: Стат. збірник 2015. Запоріжжя, 2015. 137хс.; Тваринництво України. 2017: Стат. збірник. Київ: Держстат України, 2018. 165 с.

Таблиця 5

Рівень рентабельності основних видів продукції тваринництва у сільськогосподарських підприємствах Запорізької області, %

	Рік						2016, +/- до	
	1995	2000	2005	2010	2015	2016	1995	2010
Приріст живої маси:								
– ВРХ	-18,2	-43,6	-27,1	-38,9	-31,9	-34,2	-16,0	4,7
– свиней	-8,5	-34,5	32,5	0,8	2,8	-13,9	-5,4	-13,1
– птиці	-23,4	-50,8	-31,1	-27,3	-20,4	-17,8	5,6	9,5

Джерело: дані Головного управління статистики у Запорізькій області за відповідні роки

Дослідження, проведені в межах Проекту «Виконання Україною зобов'язань щодо членства в СОТ і Європейської політики добросусідства у сільському секторі», визначили чіткі позиції щодо ключових питань ринку яловичини та шляхи їх вирішення [13]. У межах дослідження було проаналізовано чотири ключові питання, що стосуються ринку яловичини:

- збитковість та скорочення виробництва ВРХ, проблема щорічного скорочення поголів'я худоби;
- зміна структури попиту, втрата традиційних ринків збуту;
- несформована інфраструктура ринку, розбалансований ланцюг постачання від вирощування до кінцевого споживача;
- непрогнозована державна політика.

Саме державна політика щодо розвитку м'ясного скотарства і нарощування виробництва яловичини і телятини визначається пріоритетною на етапі відродження цієї галузі. Пропонується створити реальну програму розвитку тваринництва, зокрема ВРХ, яка буде базуватися на аналізі поточної ситуації та розрахунках, які б заохочували бізнес інвестувати у ВРХ. Із цією метою необхідно визначитися на державному рівні із напрямками підтримки: ОСГ (через створення кооперативів чи сімейних ферм), фермерів (через співпрацю із переробниками; узгодження розвитку сектора яловичини із виробництвом молока; забезпечення привабливого інвестиційного клімату та пріоритетів у експортній політиці).

Одна з основних причин, яка зумовлює поступове вирізання ВРХ в Україні – це зниження попиту на яловичину і телятину з боку м'ясопереробних підприємств. Ще на початку 1990-х років більше 65% ВРХ споживалося населенням у вигляді різних готових м'ясних і ковбасних виробів. Починаючи з 1998 р., переробники масово стали міняти рецептури ковбас, замінюючи яловичину більш дешевшим м'ясом птиці, а також різними субпродуктами, що часом призводило до парадоксальної ситуації: закупівельні ціни на яловичину знижуються на 10–15%, при цьому ціни на ковбасні вироби демонстрували зростання на рівні 15–20% [13].

Велика надія аграріїв на державну підтримку галузі тваринництва. Так, бюджетні кошти 2018 р. спрямовуються з метою розвитку галузі тваринництва, стабілізації поголів'я худоби та поліпшення її генетичного потенціалу, стимулювання збільшення виробництва продукції тваринництва.

Дотація за молодняк надається на безповоротній основі фізичним особам за утримання ідентифікованого та зареєстрованого в установленому порядку молодняка великої рогатої худоби до тринадцятимісячного віку, який народився у господарствах фізичних осіб у поточному році.

Дотація за молодняк надається за кожні чотири місяці його утримання наростаючим підсумком з урахуванням віку молодняка у розмірі:

- за період утримання молодняка віком від 1 до 5 місяців – 300 гривень за голову;
- за період утримання молодняка віком від 5 до 9 місяців – 700 гривень за голову;
- за період утримання молодняка віком від 9 до 13 місяців – 1500 гривень за голову.

Загальний обсяг дотації за молодняк не може перевищувати 2 500 гривень із розрахунку на одну голову молодняка.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» за бюджетною програмою 2801540 «Державна підтримка галузі тваринництва», передбачено видатки загального

фонду в обсязі 4 млрд. гривень. Порядок використання коштів, передбачених у державному бюджеті для підтримки галузі тваринництва, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 7 лютого 2018 р. № 107. На виконання статті 32 вищезазначеного Закону розподіл бюджетних коштів за напрямками, затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 28.02.2018 р. № 128, який має бути погоджений із Комітетом Верховної Ради України з питань бюджету.

Висновки з проведеного дослідження. Скорочення поголів'я великої рогатої худоби в Запорізькій області упродовж 2010–2016 рр. зумовлене низкою чинників. Найсуттєвішими з них є військові дії на Сході України, окупація АР Крим, втрата ринків збуту Росії і політична ситуація. Водночас має місце економічна незацікавленість товаровиробників вирощувати велику рогату худобу. Низькі закупівельні ціни не забезпечують первинним виробникам навіть простого відтворення, а високі роздрібні ціни на яловичину і телятину та м'ясопродукти приносять прибутки лише працівникам торгівлі. При цьому у зв'язку з низькою купівельною спроможністю кінцевих споживачів попит на продукцію скорочується. Незважаючи на всю важливість галузі скотарства для вітчизняної економіки, спостерігаються наявні кризові процеси.

На виробництво кінцевої продукції значно впливає високий рівень матеріало- і трудомісткості технологічного процесу вирощування великої рогатої худоби. Виробничий цикл під час вирощування великої рогатої худоби є найбільшим і становить 18–24 місяці. Підприємства не в змозі виділяти достатню кількість коштів для розвитку галузі внаслідок незадовільного економічного стану. Відсутність належного фінансування не сприяє поліпшенню технологій, що використовуються у скотарстві. Це негативно впливає на формування обсягів пропозиції яловичини і телятини.

Існують проблеми і в процесі функціонування інфраструктури аграрного ринку. Недосконалість нормативно-правової бази для забезпечення її ефективної діяльності призвела до появи численних посередницьких структур між сільськогосподарськими виробниками і кінцевими споживачами. Через це і через відсутність надійного збуту багато товаровиробників зменшують поголів'я великої рогатої худоби, скорочуючи виробництво яловичини і телятини. У Запорізькій області не створений ефективний механізм підтримки тваринників, не налагоджений контроль виконання нормативно-правових актів.

Можна констатувати, що в усіх категоріях господарств регіону процес вирізання поголів'я великої рогатої худоби триває, оскільки обсяги реалізації суттєво перевищують обсяги вирощування. Якщо обсяг вирощування ВРХ у 2017 р. господарства Запорізької області забезпечили на рівні 17,4 тис. т, то обсяги реалізації худоби на м'ясо за цей період становили 18,5 тис. т, тобто на 6,3% більше.

Галузь має розвиватися за класичною технологією, основні елементи якої такі [19]:

- безприв'язне утримання всіх статевовікових груп тварин протягом року;
- раціональне використання пасовищ упродовж 220–270 днів;
- підсосний метод вирощування телят до 6–8-місячного віку;
- сезонні отелення корів у лютому–квітні;
- заключна відгодівля надремонтного молодняка до високих вагових кондицій – 500–550 кг віком 18–24 міс.;

– упровадження прогресивних технологій вирощування молодняка на дешевих кормах власного виробництва за оптимальних витрат дефіцитних і дороговартісних зернових та інших кормів. Кормова одиниця має бути в 2 рази дешевша, ніж у молочній та інших галузях тваринництва, що досягається створенням і використанням пасовищ в усі сезони року;

– собівартість скотомісця для м'ясної корови в стійловий період повинна бути в рази дешевша, ніж для молочної.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стратегія розвитку м'ясного скотарства в Україні в контексті національної продовольчої безпеки; за ред. акад. М. Зубця, І. Гузева. Київ: Укр. акад. аграр. наук, І-т розведення і генетики тварин, Аграрна наука, 2005. 175 с.
2. Березівський П. Стратегічні пріоритети розвитку м'ясного скотарства. Сталій розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2011. № 6. С. 166.
3. Гетья А., Башченко М., Рубан С., Костенко О. Основні складники проекту «Відроджене скотарство». Тваринництво України. 2011. № 10. С. 2–7.
4. Пуцентейло П. Перспективи розвитку виробничого потенціалу м'ясного скотарства України. Сталій розвиток економіки: Всеукраїнський науково-виробничий журнал. 2011. № 1. С. 15.
5. European Commission. URL: http://ec.europa.eu/agriculture/agrista/2010/table_en/C533534s1.pdf.
6. Putting Meat on the Table: Industrial Farm Animal Production in America: A Report of the Pew Commission on Industrial Farm Animal Production. P. 1–9. URL: www.ncifap.org/_images/PCIFAPSmry.pdf.
7. Red meat. Agribusiness Handbook. FAO. 2009. P. 7. URL: <http://www.fao.org>.
8. Living in a World of Decreasing Resources & Increasing Regulation: How to Advance Animal Agriculture / A White Paper based on information from the 2012 Annual Conference of the National Institute for Animal Agriculture (NIAA). 26–29 March. – 012. URL: <http://www.thebeefsite.com>.
9. Caldwell W. and Toombs M. Planning and Intensive Livestock Facilities: Canadian Approaches. URL: http://www.waynecaldwell.ca/Publications/livestock_Xcanada.pdf.
10. The Regulation of Intensive Livestock Operations in Saskatchewan. URL: http://www.agriculture.gov.sk.ca/Regulation_ILOs_SK.
11. Kunkel P., Peterson J., Mitchell J. Agricultural Production Contracts. Minnesota: University of Minnesota. URL: <http://www.extension.umn.edu/distribution/businessmanagement/DF7302.html>.
12. Відроджене скотарство: Київ: Мінагрополітики України, Укр. акад. аграр. наук, ДІА, 2011. 44 с.
13. Ключові питання ринку яловичини та шляхи їх вирішення: Результати дослідження. URL: <http://www.swap-rural.org.ua>.
14. Угнівенко А. Шляхи вирішення проблеми виробництва яловичини в Україні. URL: <http://www.extension.Cgi-binirbisnbv.cgi/bis64exe.pdf>.
15. Роберт Канзір'. Дилема м'ясоїдів. National Geographic Україна. Вип. листопад 2014. С. 68–95.
16. Тваринництво Запорізької області: Стат. збірник. Запоріжжя, Головне управління статистики у Запорізькій області, 2015. 141 с.
17. Шевченко І. Програма розвитку тваринництва для Запорізької області на період 2012–2015 роки. Запоріжжя, Ін-т механ. тварин-ва НААН, 2011. 41 с.
18. Тваринництво України: Стат.збірник, 2017. Київ: Держстат України, 2015. 211 с.

УДК:658:659.126.1

Зборовський Р.В.

аспірант

Запорізького національного університету

ПЛАНУВАННЯ БРЕНД-СТРАТЕГІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Доведено, що бренд-стратегія – це сукупність матеріальних і нематеріальних характеристик товару (технології) або послуг, які формують свідомість споживача, мотивацію його поведінки під час вибору товару. Визначено, що планування бренд-стратегії підприємства може відбуватися в такій послідовності: ідентифікація об'єкта бренд-стратегії (підприємство, товар, послуга, технологія) і його правова охорона; організація розроблення фірмового стилю і дизайну; економічний аналіз і оцінка результату для цілей обліку власних активів, а також для передання через ліцензійну угоду або організацію франчайзингу. Виділено п'ять типів стратегій управління брендами, що успішно зарекомендували себе в практиці маркетингу. Наведено універсальну схему, яка відображає принципи розроблення позиціонування будь-якого бренду. Об'рунтовано стратегічні напрями розвитку брендингу: диференціацію бренду; диверсифікацію бренду; ліцензування (оренду) бренду.

Ключові слова: стратегія, бренд, планування, напрям розвитку, принципи.

Зборовський Р.В. ПЛАНИРОВАНИЕ БРЕНД-СТРАТЕГИИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Доказано, что бренд-стратегия – это совокупность материальных и нематериальных характеристик товара (технологии) или услуг, которые формируют сознание потребителя, мотивацию его поведения при выборе товара. Определено, что планирование бренд-стратегии предприятия может происходить в следующей последовательности: идентификация объекта бренд-стратегии (предприятие, товар, услуга, технология) и его правовая охрана; организация разработки фирменного стиля и дизайна; экономический анализ и оценка результата для целей учета собственных активов, а также для передачи через лицензионное соглашение или организацию франчайзинга. Выделено пять типов стратегий управления брендами. Приведена универсальная схема, которая отображает принципы разработки позиционирования любого бренда. Обоснованы стратегические направления в развитии брендинга: дифференциацию бренда; диверсификацию бренда; лицензирование (аренду) бренда.

Ключевые слова: стратегия; бренд; планирование; направление развития; принципы.

Zborovskyy R.V. PLANNING OF THE BRAND STRATEGIES OF THE ENTERPRISE

It is proved, that the brand strategy – is the set of the material and intangible characteristics of the goods (technology) or services, which shape the consumer's minds, the motivations underpinning the consumer's behavior while product choice. It is defined, that the planning of the brand strategies of the enterprise can be made in the following order: identification of the object of the brand strategy (enterprise, goods, service, technology) and its legal protection; organization of the development of the corporate identity and design; the economic analysis and outcome evaluation for further accounting of own assets, as well as for transfer via license agreement or franchising. The universal scheme is given, which displays principles for the development of the positioning of any brand. The strategic lines in the branding development are ground: brand differentiation; brand diversification; brand license (rent).

Keywords: strategy; brand; planning; course of development; principles